

TARIX FANINING DOLZARB MASALALARI

K. Muhammadiyev

Kosonsoy tuman 1 son kasb hunar maktabi

Tarix fani o'qituvchisi

Annotasiya: Ushbu maqolada tarix fani mazmun mohiyati va nazariy asoslari to'g'risida so'z olib boramiz. Va tarix nazariyasi bo'yicha jahon fanida e'tirof etilgan olimlarning fikrlari va g'oyalari asosida metodologik nuqtayi nazardan tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: tafakkur, tahlil va sintez, metod, nazariya, ilmiy-nazariy, falsafiy.

KIRISH

Tarix fanining nazariyasini atroflicha ilmiy - nazariy va falsafiy jihatdan atroflicha ishlab chiqilishi tarix fanidan ilmiy tadqiqotlarni olib borish jarayonida ijobiy natijalarga erishish uchun mustahkam zamin bo'ladi. Bu to'g'risida tadqiqotchi Borisnyov quyidagi so'zlarni aytgan: "Изучение теоретических проблем исторической науки, бесспорно, приобретает сейчас все более важное значение в практике подготовки кадров историков высшей квалификации."¹ Ushbu tadqiqotchining bu fikriga qo'shilish mumkin, chunki, tabiiyki, tarixiy tadqiqotlarning subyekti tarix fanidan yuqori saviyada ilmiy-nazariy bilimga ega bo'lishi shart. Qaysiki, tarix nazariyasida bo'shliq va mo'rtlikning mavjud bo'lishi tadqiqotchini ilmiy tadqiqotchilik faoliyatiga ta'sir qilishi ehtimoldan xoli bo'lmaydi[3,4].

Tarixiy taraqqiyotni tabiatdan farq qilgan holda nazariy va amaliy jihatdan tadqiq qilishda Gegel tarix fani nazariyasini rivojlanishida yangi bosqichni boshlab berdi. U Kant, Shiller va Gerderning g'oyalarini tadqiq qilgan holda insoniyat tarixini evolyutsion rivojlanishini inkor qildi. Robin Kollingvud Gegelning ayrim g'oyalarini xato fikrlash deb baholadi: "O'zining evolyutsion ta'limotni inkor qilishi bilan bu tafovutni kuchaytirishi bilan u xato qiladi." Kollingvud evolyutsiya nazariyasini jon-jahdi bilan himoya qiladi va bu tarixchining o'z tafakkurida o'zi hikoya qilayotgan o'sha arboblarning fikrlari va motivlarini qayta tiklashi tarixning o'ziga xos xususiyatidir. U tarixchining ongiga ustuvor o'rin beradi. Hech qanday tarixiy voqealarning izchillikda sodir bo'lishi bu hali tarixiy ketma-ketlik, izchillik emas, qachonki hozircha u faoliyat, uning motivlari tarixchining ongida qayta tiklanmaydi degan fikrni uqtiradi[2].

Boshqa fanlar kabi tarix fani ham o'z nazariyasiga ega. Tarix fani XIX asrdan mustaqil fan sifatida shakllanishi uchun zaruriy bo'lgan nazariy jihatlari shakllangan edi. Tarix fani yo'nalishida qator va mazmunan tarixni fan sifatida e'tirof etadigan nazariyalar paydo bo'ldi. Lekin tarix nazariyasi bo'yicha turli bir-birini inkor qiladigan

¹ Коллингвуд Р. "Идея истории" Автобиография. М., 1980. С. 484

qarashlar ham paydo bo'ldi. Bu turli munozaralarga olib keldi va hozirgacha bu munozaralar da'vom etib keladi. Bizning fikrimizcha bu munozara yana davom etaveradi. Tarix nazariyasini tarixiy - falsafiy jihatdan tadqiq qilish uchun mavjud nazariyalarni qiyosiy tahlilini amalga oshirib, ulardagi umumiy tomonlarini va o'ziga xos xususiyatlarini tadqiq va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish tadqiqotchi uchun ijobiy ahamiyatga ega bo'ladi. Nazariy jihatdan yuksak bilim va ko'nikmaga ega bo'lish tadqiqotning ijobiy natijasini kafolatlaydigan omil bo'ladi [1,4,6].

Insonning tafakkuri fikrlash asosida rivojlanadi. Fikrlash esa ma'lum bir tarixiy voqelikni tasavvur qilishga imkon beradigan qandaydir bir tarixiy dalilni o'rganish asosida yuz beradi. Robin Kollingvud shunday ta'kidlaydi: "Tarixiy fikrlash - bu o'zligini anglash funksiyasi yoki vazifasini bajaradigan faoliyat, tafakkur shakli, u faqat tarixiy fikrlashni anglaydigan ongga tegishli" Demak, tarixiy ong tarixiy o'tmishni bilish uchun olingan bilimlar asosida shakllanadi. Tarixiy tafakkurni rivojlanishi uchun umum e'tirof etilgan tarixiy taraqqiyot nazariyalarini bilish va ulardan tarixiy taraqqiyot jarayonlarini o'rganishda yoki tahlil qilganda foydalanish ko'nikmasini shakllantirish kerak bo'ladi. Agar odam tarixiy bilimga ega bo'lmasa unda tarixiy mushohada bo'lmaydi va u tarixiy tafakkurga ega bo'lmaydi [5].

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytilish mumkinki hozirgi eng dolzarb bo'lgan masala tarix fanini o'rganish uchun olib borilayotgan tadqiqotlar ilmiy-nazariy jihatdan asoslanishi masalasidir va bu ishlar qilinishi zarur va maqsadga muvofiq bo'ladi, chunki tadqiqotchining tadqiqoti ma'lum bir ilmiy-nazariy asoslarga ega bo'ladi va shu asoslarga tayangan holda tadqiqot olib boradi. Shuning uchun ham tarix faninbyi ha olimlar yoki yosh kadrlar ish olib boryotganida avvalo tarix fanida mavjud bo'lgan va jahonda e'tirof etilgan nazariyalardan foydalanishlari kerak va ular haqida ma'lumotga ega bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. К. Ясперс "Смысл и назначение истории"
2. Коллингвуд Р. "Идея истории" Автобиография. М., 1980. С. 484
3. Academiya.uz
4. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология. - М.: СИНТЕГ. - 2007 стр . 668
5. David J Pfeiffer. Scientific Theory vs Law. Science Journal (on medium.com). 30-January 2017
6. Бориснёв С. В. Вестник Военного университета. 2010.
7. Lex.uz.